

Порівняльний аналіз відповідальності у господарсько-правових та цивільно-правових відносинах

Вахненко С.В., студент 2 курсу БПмс факультету №2 НАВС **Науковий керівник:** кандидат економічних наук, доцент **Тараненко Ю.О.**

Відповідальність у господарському праві - це комплексний правовий інститут, який має свій особливий предмет регулювання - правопорушення у сфері господарювання (господарські правопорушення).

Цивільно-правова відповідальність - це самостійний вид юридичної відповідальності, який полягає у застосуванні державного примусу до правопорушника шляхом позбавлення особи певних благ чи покладення обов'язків майнового характеру. До правопорушника застосовуються санкції майнового характеру, які спрямовані на відновлення порушених прав та полягають у відшкодуванні збитків, стягненні неустойки чи пені.

Господарське правопорушення - це протиправна дія або бездіяльність учасника господарських відносин, яка не відповідає вимогам норм господарського права, не узгоджується з юридичними обов'язками зазначеного учасника, порушує суб'єктивні права іншого учасника господарських відносин або третіх осіб. Як встановлено ст. 610 ЦК, порушенням зобов'язання є його невиконання або виконання з порушенням умов, визначених змістом зобов'язання (неналежне виконання).

Цивільне правопорушення - це протиправна дія або бездіяльність особи, що порушує норми актів цивільного законодавства або умови договору, і з якою договір або закон пов'язують виникнення цивільно - правової відповідальності. Умови цивільно-правової відповідальності поділяються на загальні і спеціальні.

Господарські правопорушення можна класифікувати за видами і систематизувати в окремі групи за певними критеріями.

Так, залежно від юридичної підстави (тобто, які юридичні норми порушені) розрізняються договірні та позадоговірні правопорушення.

У свою чергу, договірні правопорушення поділяються на:

- правопорушення на стадії виникнення зобов'язань: порушення порядку, змісту та строків укладання договорів (статті 179,180 ГК); процедури врегулювання розбіжностей, що виникають при їх укладанні (ст. 181 ГК); вчинення зобов'язання з метою, яка завідомо суперечить інтересам держави і суспільства (ст. 207 ГК);

- порушення строків виконання договірних та інших господарських зобов'язань щодо поставки продукції та товарів (найпоширеніші в господарській практиці), перевезення вантажів, виконання робіт та ін. Прострочення виконання зобов'язання загалом тягне за собою обов'язок зобов'язаного суб'єкта відшкодувати завдані простроченням збитки (статті 220,221,224 ГК), сплату боржником визначеної законом чи договором неустойки, штрафу, пені (статті 230,

231 ГК), застосування оперативно-господарських санкцій (ст. 236 ГК);

- порушення господарських зобов'язань щодо якості поставленої продукції (товарів), виконаних робіт, наданих послуг (правові наслідки таких порушень встановлені, зокрема, статтями 224, 231, 268 ГК);

- порушення у сфері кредитних та розрахункових відносин, пов'язані з виконанням господарських договорів (як правило, це порушення виконання грошових зобов'язань, штрафні санкції за які встановлюються відповідно до ч. 6 ст. 231 ГК);

- порушення господарських зобов'язань щодо перевезень вантажів: зобов'язань з планів перевезень (неподача перевізних засобів, непред'явлення вантажів до перевезення); простій транспортних засобів під навантаженням і розвантаженням понад встановлені терміни; втрата, нестача, пошкодження вантажу; прострочення доставки вантажу тощо. Відповідальність за ці правопорушення встановлена, крім статей 313 і 314 ГК, також транспортними кодексами і статутами;

Цивільно-правову відповідальність можна класифікувати за різними критеріями.

- залежно від підстави виникнення цивільно-правова відповідальність буває договірною та недоговірною. Договірна відповідальність настає у разі порушення договору однією із сторін. Позадоговірна відповідальність має місце у разі заподіяння шкоди чужому майну чи здоров'ю, а також в інших випадках заподіяння шкоди, якщо між заподіювачем шкоди і потерпілою стороною не існувало договірних правовідносин.

- залежно від кількості осіб, які беруть участь у виконанні зобов'язання, застосовують часткову (дольову), солідарну чи субсидіарну (додаткову) відповідальність. Часткова (дольова) відповідальність полягає в тому, що кожен із учасників зобов'язання несе відповідальність у межах своєї частки. Солідарна відповідальність настає лише у випадках, прямо вказаних в законі чи договорі, і при цьому кредитору надається право вимагати виконання обов'язку частково або в повному обсязі від усіх боржників разом або від одного із боржників. Субсидіарна (додаткова) відповідальність має місце у разі, якщо її прямо передбачено в законі чи договорі, вона не може перевищувати обсягу повної відповідальності.

- залежно від обсягу відповідальності виділяють повну, обмежену та підвищену (кратну) відповідальність. За загальним правилом, цивільно-правова відповідальність настає в повному обсязі, а це означає, що розмір відшкодованої шкоди не повинен перевищувати суму заподіяних збитків, тобто відшкодування не повинно призводити до збагачення потерпілого. Проявом обмеженої цивільно-правової відповідальності може бути встановлення у договорі правил про залікову, виключну або альтернативну неустойку (ст. 624 ЦК). У певних випадках законом може бути передбачено застосування підвищеної цивільно-правової відповідальності, яка полягає у застосуванні до правопорушника додаткових санкцій у порядку та розмірах, визначених законом. Наприклад, у разі визнання недійсним правочину, який учинено під впливом насильства, винна сторона (інша особа), яка застосувала фізичний або психічний тиск до другої сторони, зобов'язана

відшкодувати їй збитки у подвійному розмірі (ст. 231 ЦК).

Цивільно-правова відповідальність настає за умови, якщо дія чи бездіяльність, якими заподіяно шкоду, є протиправними чи заборонені законом. Протиправною поведінкою визнається така поведінка, яка порушує приписи правової норми, незалежно від того, знав чи не знав правопорушник про неправомірність своєї поведінки.

Правовим засобом відповідальності (формою реалізації відповідальності і одночасно мірою відповідальності) у сфері господарювання є господарські санкції.

Господарські санкції - це заходи впливу на правопорушника у сфері господарювання, в результаті застосування яких для нього настають несприятливі економічні та/або правові наслідки.

Відповідальністю є застосування до правопорушника встановлених законом або договором санкцій, внаслідок чого він зазнає майнових втрат. Отже, поняття господарсько-правової відповідальності включає в себе і майнові наслідки застосування санкцій. У свою чергу, господарсько-правова санкція становить собою визначену безпосередньо законом або договором міру (масштаб, величину) відповідальності правопорушника. Це гранична величина майново-примусового впливу на правопорушника, який може застосувати до нього кредитор або відповідний орган (господарський суд, уповноважений державний орган тощо).

Господарсько-правові санкції у своїй сутності є переважно економічно-юридичними. Тому в законодавстві визначення «економічні» і «майнові» можуть вживатися як тотожні. Термін «економічні санкції» означає, що за змістом господарсько-правова відповідальність є економічною. Це негативний економічний вплив на правопорушника з метою стимулювання виконання ним зобов'язання.

Термін «майнові санкції» є юридичним еквівалентом попереднього терміну і означає, що з точки зору форми господарсько-правова відповідальність є юридичною відповідальністю. Ця відповідальність застосовується лише у правовій формі, якою є передбачені законом або договором майнові (економічні за змістом) санкції.

Відповідно до ч. 2 ст. 217 ГК у сфері господарювання застосовуються три види господарських санкцій:

- відшкодування збитків;
- штрафні санкції;
- оперативно-господарські санкції.

Крім того до суб'єктів господарювання за порушення ними правил здійснення господарської діяльності застосовуються адміністративно - господарські санкції (ч. 3 ст. 217 ГК).

Господарські санкції застосовуються у встановленому законом порядку за ініціативою учасників господарських відносин, а адміністративно-господарські санкції - уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування.

Особливості цивільно-правової відповідальності:

- майновий характер;
- стягується на користь потерпілої сторони;
- компенсаційна природа, тобто спрямованість на відновлення майнової сфери потерпілого

Юридичною підставою цивільно-правової відповідальності є закон, а фактичною - вчинення цивільного правопорушення. Тому особа підлягає цивільно-правовій відповідальності за наявності сукупності умов, які утворюють склад цивільного правопорушення.

Підставами цивільно-правової відповідальності є:

- протиправність поведінки (дія чи бездіяльність);
- наявність майнової та (або) моральної шкоди;
- причинний зв'язок між протиправною поведінкою і заподіяною шкодою;
- вина особи, яка заподіяла шкоду.

Отже Наслідком порушення цивільно-правових норм може бути також і моральна шкода, яка полягає у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала через каліцтво або інше ушкодження здоров'я; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку зі знищенням чи пошкодженням її майна; у приниженні честі, гідності, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи (ст. 23 ЦК). Зазначена шкода відшкодовується незалежно від майнової шкоди, яка підлягає відшкодуванню, та не пов'язана з розміром цього відшкодування.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996р.
2. Господарський кодекс України.-К: Істина, 2003.-208 с.
3. Господарське законодавство України : Збірник нормативних актів/ Щербина В.С. -К:Атіка ,2001-464 с.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003р.
5. Вінник О.М. Господарське право / Курс лекцій - К: Атіка, 2004.-624с.
6. Євтушевський В.А. Корпоративне управління : підручник / Євтушевський В.А 2006.-406 с.
7. Захарчин Г.М. Основи підприємництва : навчальний посібник / Вища освіта XXI століття ,2008.-437 с.